

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РОЗВИТКУ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІСТКОСТІ

© 2015 ДАРМОГРАЙ О. В.

УДК 302.214:339.13.021

Дармограй О. В. Методичні підходи до оцінки розвитку продовольчого ринку України та його місткості

Метою статті є узагальнення існуючих підходів до вивчення місткості ринку продовольства в Україні. Визначено особливості продовольчого ринку як ресурсного ринку, який має виняткове соціально-економічне значення. Вказано на необхідність його регулювання з метою забезпечення інтересів та цілей споживачів і виробників. Для дослідження ринку продовольчих товарів запропоновано використовувати традиційні і нетрадиційні методи дослідження. Наведено основні етапи аналізу ринку. Встановлено основні методи дослідження ринку: аналізу вторинної інформації; вивчення ринку з позицій виробництва та реалізації продукції; оцінки витрат і поведінки споживачів; аналізу продовольчого ринку на основі норм споживання та інші. Узагальнено підходи до оцінки ємності продовольчого ринку. Проведено аналіз достатності споживання продовольчих товарів в Україні. Встановлено групи товарів, за якими рівень споживання в Україні є нижчим за раціональні норми. Обґрунтовано необхідність здійснення балансових розрахунків попиту і пропозиції основних продовольчих товарів, враховуючи потребу в оцінці можливостей продовольчого забезпечення населення. Визначено реальний обсяг внутрішнього продовольчого ринку України. Узагальнено методи прогнозування ємності продовольчого ринку.

Ключові слова: методика дослідження, продовольчий ринок, ємність, баланс.

Табл.: 5. **Формул.:** 6. **Бібл.:** 9.

Дармограй Ольга Вікторівна – здобувач, кафедра міжнародної економіки, Вінницький національний аграрний університет (вул. Сонячна, 3, Вінниця, 21008, Україна)

E-mail: olia_gol@mail.ru

УДК 302.214:339.13.021

Дармограй О. В. Методические подходы к оценке развития продовольственного рынка Украины и его емкости

Целью статьи является обобщение существующих подходов к изучению емкости рынка продовольствия в Украине. Определены особенности продовольственного рынка как ресурсного рынка, имеющего исключительное социально-экономическое значение. Указано на необходимость его регулирования с целью обеспечения интересов и целей потребителей и производителей. Для исследования рынка продовольственных товаров предложено использовать традиционные и нетрадиционные методы исследования. Приведены основные этапы анализа рынка. Установлены основные методы исследования рынка: анализа вторичной информации; изучения рынка с позиций производства и реализации продукции; оценки затрат и поведения потребителей; анализа продовольственного рынка на основе норм потребления и другие. Обобщены подходы к оценке емкости продовольственного рынка. Проведен анализ достаточности потребления продовольственных товаров в Украине. Установлены группы товаров, по которым уровень потребления в Украине ниже рациональных норм. Обоснована необходимость осуществления балансовых расчетов спроса и предложения основных продовольственных товаров, учитывая потребность в оценке возможностей продовольственного обеспечения населения. Определен реальный объем внутреннего продовольственного рынка Украины. Обобщены методы прогнозирования емкости продовольственного рынка.

Ключевые слова: методика исследования, продовольственный рынок, емкость, баланс.

Табл.: 5. **Формул.:** 6. **Библ.:** 9.

Дармограй Ольга Викторовна – соискатель, кафедра международной экономики, Винницкий национальный аграрный университет (ул. Солнечная, 3, Винница, 21008, Украина)

E-mail: olia_gol@mail.ru

UDC 302.214:339.13.021

Darmohrai O. V. Methodical Approaches to the Evaluation of Development of the Ukrainian Food Market and its Capacity

The article is aimed at synthesis of the existing approaches to study of the food market in Ukraine. The features of the food market as a resource market, which has an exceptional socio-economic importance, have been determined. It has been pointed to the need for regulation in order to ensure the interests and goals of consumers and producers. For research of the food products market, has been proposed to use traditional and non-traditional research methods. The main stages of market analysis are described. The main methods of market research are determined: analysis of secondary information; study of market in terms of production and sales; estimating the costs and consumer behavior; analysis of the food market on the basis of consumption and others. Approaches to evaluation of capacity of the food market are summarized. An analysis of sufficiency of the consumption of food products in Ukraine has been conducted. Groups of products for which the level of consumption in Ukraine is lower than the rational norms have been defined. The necessity for implementation of the demand-supply balance calculations of basic foodstuffs, in view of the need to assess the potentials of the food supply of the population, has been substantiated. The actual volume of the internal Ukrainian food market has been determined. Methods for forecasting capacity of the food market have been generalized.

Key words: research methodology, food market, capacity, balance.

Tabl.: 5. **Formulae:** 6. **Bibl.:** 9.

Darmohrai Olha V. – Applicant, Department of International Economics, Vinnytsa National Agrarian University (vul. Sonyachna, 3, 21008, Ukraine)

E-mail: olia_gol@mail.ru

Продовольчий ринок є цілісною динамічною системою національного формування та розподілу продовольчих ресурсів первинної й вторинної переробки, що забезпечує взаємодію виробників і споживачів у встановленні обсягів та структури виробництва, а також досягнення і підтримання необхідних якостей та цін продукції. Даний ринок, як складова і невід'ємна частина загальноукраїнського ринку, у процесі свого функціонування покликаний насамперед забезпечити стійкість продовольчого забезпечення населення.

Продовольчий ринок належить до ресурсного рипу ринків. Це єдиний ринок такого роду, який має не тільки велике економічне, але, у першу чергу, соціальне значення. Цим обумовлена необхідність соціальної орієнтації всієї системи інфраструктури продовольчого ринку. Рівень споживання продуктів харчування – перший з найважливіших індикаторів якості життя населення, один з визначальних чинників пріоритетності проведення державної політики щодо інфраструктури продовольчого ринку [1].

Проблема урегулювання споживання продуктів харчування виходить за межі суто сукупної прибутковості населення і зумовлює необхідність проведення суттєвих змін в агропромисловому комплексі шляхом адаптації агропродовольчого виробництва до сучасного ринкового і природного середовища [2].

В умовах дії законів ринкової економіки на продовольчому ринку не повинно бути безпосередньої державної політики ціноутворення. Однак держава покликана узгоджувати інтереси та цілі споживачів і виробників, забезпечуючи тим самим досягнення продовольчої безпеки країни. Її основною метою має стати забезпечення рівня достатності й доступності науково обґрунтованого рівня споживання продуктів усіма верствами населення за рахунок результатів діяльності вітчизняних виробників [3].

Дослідження ємності ринку продовольчих товарів є об'єктивною передумовою прийняття обґрунтованих рішень щодо регулювання діяльності суб'єктів зазначеного ринку. Тому метою зазначеної статті є узагальнення існуючих підходів до вивчення місткості ринку продовольства в Україні.

До методики дослідження розвитку продовольчого ринку пред'являються нові вимоги. При цьому вітчизняні науковці орієнтуються на досвід зарубіжних країн, враховуючи національні особливості. Серед вітчизняних вчених, праці яких присвячено вивченню поставленої проблеми, варто відзначити Шпичака О. М., Лупенка Ю. О., Жука В. М., Орленка Я. О., Павленчик Н. Ф., Запорожець Л. А.

У дослідженні ринку продовольчих товарів доцільно застосовувати як традиційні, так і нетрадиційні методи: метод парних порівнянь на основі багатомірного шкалювання, метод експертних оцінок, методи моделювання економічних процесів за допомогою кореляційно-регресійного, трендового аналізу, інтервального прогнозу, методу сценаріїв. Застосування комплексу методів дозволить ліквідувати недоліки й обмеження у використанні окремих з них. Повний і системний аналіз стану ринку продовольчих товарів повинен включати дослідження типології ринку, сталості його розвитку, виробників, споживачів, реалізації, масштабів ринку та його потенціалу, товарної кон'юнктури, конкуренції, рівня продовольчої безпеки, ділової активності, ризиків, впливу механізмів державного регулювання [4].

Кожен із зазначених методів доповнює інший. Це дозволяє уникнути помилок у розрахунках ємності та знизити вплив недоліків, які існують в кожному окремому методі.

Запорожець Л. А. вважає, що методика дослідження розвитку продовольчого ринку передбачає використання основних етапів аналізу: *перший етап* – обґрунтування і розкриття теоретико-методологічних основ формування продовольчого ринку регіону, який включає в себе виявлення сутності продовольчого ринку, його структури, принципів формування та основних завдань діяльності; *другий етап* – аналіз природно-географічних, суспільно-географічних, економічних, екологічних чинників формування продовольчого ринку; *третій етап* – оцінка

сучасного стану продовольчого ринку регіону, яка включає аналіз функціонально-компонентної, функціонально-територіальної та функціонально-управлінської структури; *четвертий етап* – оптимізація основних напрямків удосконалення територіальної організації продовольчого ринку регіону [5].

Важливою частиною оцінки розвитку продовольчого ринку є методика оцінки ємності продовольчого ринку. Пасхвер Б. Й. у своїх дослідженнях зазначає, що місткість продовольчого ринку формується під впливом таких макроекономічних чинників, як платоспроможність населення, стан розвитку аграрного сектору, раціональність зовнішньоекономічної діяльності. Залежно від предмета аналізу науковець вважає, що необхідно визначити місткість ринку по окремих продуктах [6].

Ємність усього продовольчого ринку визначається як їх сума за формулою:

$$MPR = MR_m + MR_{mol} + MR_r + MR_j + MR_x + MR_k + MR_o + MR_{pl} + MR_z + MR_{ol}, \quad (1)$$

де MPR – ємність продовольчого ринку в поточних цінах, млрд грн; MR_m – ємність ринку м'яса і м'ясопродуктів, грн; MR_{mol} – ємність ринку молока і молокопродуктів, грн; MR_r – ємність ринку риби і рибопродуктів, грн; MR_j – ємність ринку яєць, грн; MR_x – ємність ринку хліба і хлібопродуктів, грн; MR_k – ємність ринку картоплі, грн; MR_o – ємність ринку овочів і баштанних, грн; MR_{pl} – ємність ринку плодів, ягід і винограду, грн; MR_z – ємність ринку цукру, грн; MR_{ol} – ємність ринку олії, грн.

Ємність ринку окремого продукту визначається за формулою:

$$MR_i = C_i \times Z_i \times H, \quad (2)$$

де MR_i – ємність ринку i -того продукту, грн; C_i – споживання i -того продукту на одну особу в рік, кг; Z_i – середньорічна споживча ціна 1 кг продукту, грн; H – чисельність населення, осіб.

Ємність продовольчого ринку чималою мірою залежить від форм проведення політики продовольчої незалежності країни. Сьогодні ситуація на продовольчому ринку така, що імпорт продовольства і сільськогосподарської сировини іноді коштує по багатьох позиціях дешевше, ніж продукція вітчизняного виробництва. Це робить такий імпорт фактором стимулювання інфляції.

Методика оцінки ємності внутрішнього продовольчого ринку передбачає визначення нормативних показників. Для визначення оцінки нормативної ємності внутрішнього споживчого ринку продовольства використовуються показники норм споживання окремих видів продовольства споживчого кошика та раціональні норми споживання. Нормативна ємність внутрішнього ринку продовольства визначається як сума добутоків норми споживання населенням певного виду продовольства та середньої споживчої ціни на даний вид продовольства:

$$EVPR = \sum_{n=1}^c (Hc_n \times CZ_n) \times H, \quad (3)$$

де $EVPR$ – ємність внутрішнього ринку продовольства, грн; Hc_n – норма споживання n -го виду продовольства з розрахунку на одну особу, кг; CZ_n – споживча ціна n -го

виду продовольства, грн; H – середньорічна чисельність постійного населення, осіб; n – вид продовольчих ресурсів, які формують ємність внутрішнього продовольчого ринку; c – кількість видів продовольчих ресурсів, які формують ємність внутрішнього продовольчого ринку.

У формулі використовується агрегований показник споживчої ціни на певний вид продовольчих ресурсів, що інтегрує в собі ціни на окремі продукти харчування в межах виду. Зазначений вид цін на товари у торговій мережі може обчислюватися за даними статистичного збірника «Роздрібна торгівля України».

Облік споживання продовольства населенням України в натуральному обчисленні, який є відображенням ємності продовольчого ринку, ведеться за такими основними групами товарів: м'ясо та м'ясопродукти, молоко та молочні продукти, яйця, хлібні продукти, картопля, овочі та баштанні продовольчі культури, плоди, ягоди та виноград, риба та рибні продукти, цукор та олія (табл. 1).

Дані табл. 1 свідчать про те, як драматично розвивався внутрішній продовольчий ринок протягом усіх років незалежності України. З даних табл. 1 видно, як занепадало цукровиробництво та тваринництво, що призвело до скорочення обсягів ринку продукції даних галузей (по м'ясних продуктах – на 28 %, молочних – на 48 %, цукру – на 35 %), як звужився ринок риби та рибопродукції, як зростання доходів населення призвело до зменшення споживання хлібних продуктів та картоплі.

Попит на продовольство змінювався з різних причин: у зв'язку зі скороченням чисельності населення, падінням доходів населення, переорієнтацією на більш корисні продукти, тому доречним є вивчення динаміки зміни споживання продовольства не в цілому по ринку, а й в розрахунку на душу населення (табл. 2).

Якщо для розрахунку нормативної ємності ринку продовольства використовуються споживчі ціни на продукти харчування, асортимент яких вказаний в наборі, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 656, у такому випадку загальна формула ємності ринку матиме вигляд:

$$EVPR = \sum_{k=1}^d (Px_k \times CZ_k) \times H, \quad (4)$$

де Px_k – обсяг k -того продукту харчування однією особою певної соціально-демографічної групи в рік, кг; CZ_k – середня споживча ціна k -того продукту харчування, зазначеного в наборі, грн; H – середньорічна чисельність постійного населення, осіб; k – вид продовольчих ресурсів, які формують ємність внутрішнього продовольчого ринку; d – кількість видів продовольчих ресурсів, які формують ємність внутрішнього продовольчого ринку.

Важливо визначити споживацький потенціал ринку продовольства, який характеризується його ємністю:

$$Q = \sum (k_x B_x E_j) + R - A, \quad (5)$$

де Q – потенціал ринку, тобто кількість товарів, які можуть бути куплені в певний період; k_x – кількість споживачів; B_x – рівень, або норматив споживання в базовому періоді; E_j – коефіцієнт еластичності по ціні і доходу; R – обсяги страхового резерву; A – альтернативні ринку форми задоволення потреб (самозабезпечення).

Важливим показником кон'юнктури ринку продовольства є показник його насичення. Він показує ступінь забезпечення споживачів товарами і розраховується за такою формулою:

$$P = T_n + B + Z - F - T_k, \quad (6)$$

де P – насичення ринку продовольчими товарами; T_n – запаси продукції на початок року; B – виробництво продукції; Z – імпортери; F – експортери; T_k – запаси продукції на кінець року.

Таблиця 1

Фонди споживання основних продуктів харчування населенням України, тис. т

Показник	Рік									Відношення (%) 2013 р. до	
	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013	1990 р.	2000 р.
М'ясо та м'ясопродукти	3536,7	2002,0	1611,0	1843,9	2290,0	2384,0	2339,4	2478,0	2550,0	72,1	158,3
Молоко та молочні продукти	19363,4	12548,5	9788,8	10625,1	9780,1	9469,8	9363,0	9797,1	10050,0	51,9	102,7
Яйця (млн шт.)	14137,9	8824,9	8142,1	11207,0	12503,6	13279,6	14165,0	14019,6	14075,8	99,6	172,9
Хлібні продукти	7314,3	6616,6	6141,0	5817,2	5145,1	5105,9	5046,8	4989,9	4933,2	67,4	80,3
Картопля	6799,8	6376,4	6660,2	6385,6	6125,8	5913,8	6368,3	6393,9	6160,6	90,6	92,5
Овочі та баштанні продовольчі культури	5318,8	4978,8	5002,0	5662,5	6311,8	6581,3	7440,0	7452,2	7430,5	139,7	148,6
Плоди, ягоди та виноград	2459,6	1720,9	1439,1	1749,6	2100,7	2203,2	2405,0	2432,3	2560,1	104,1	177,9
Риба та рибні продукти	907,0	187,5	412,5	676,5	696,9	667,0	614,3	620,1	662,5	73,0	160,6
Цукор	2592,8	1627,1	1809,0	1794,6	1745,0	1704,0	1758,3	1713,4	1686,0	65,0	93,2
Олія	600,6	423,1	461,4	635,0	711,3	680,0	625,3	590,5	603,5	100,5	130,8

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

Динаміка споживання продовольства на душу населення в Україні, кг на рік

Показник	Рік									Відношення (%) 2013 р. до	
	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013	1990 р.	2000 р.
М'ясо та м'ясо-продукти	68,2	38,9	32,8	39,1	49,7	52	51,2	54,4	56,1	82,3	171,0
Молоко та молочні продукти	373,2	243,5	199,1	225,6	212,4	206,4	204,9	214,9	220,9	59,2	110,9
Яйця (млн шт.)	272	171	166	238	272	290	310	307	309	113,6	186,1
Хлібні продукти	141	128,4	124,9	123,5	111,7	111,3	110,4	109,4	108,4	76,9	86,8
Картопля	131	123,7	135,4	135,6	133	128,9	139,3	140,2	135,4	103,4	100,0
Овочі та баштанні продовольчі культури	102,5	96,6	101,7	120,2	137,1	143,5	162,8	163,4	163,3	159,3	160,6
Плоди, ягоди та виноград	47,4	33,4	29,3	37,1	45,6	48	52,6	53,3	56,3	118,8	192,2
Риба та рибні продукти	17,5	3,6	8,4	14,4	15,1	14,5	13,4	13,6	14,6	83,4	173,8
Цукор	50	31,6	36,8	38,1	37,9	37,1	38,5	37,6	37,1	74,2	100,8
Олія	11,6	8,2	9,4	13,5	15,4	14,8	13,7	13	13,3	114,7	141,5

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

На даний час структура споживчого попиту на продовольчі товари залишається недосконалою (табл. 3).

В Україні по багатьох групах продовольства споживання є нижчим за раціональні норми, розроблені Міністерством охорони здоров'я. Найбільше відхилення спостерігається по м'ясу та м'ясопродуктах (рівень достатності споживання у 2013 р. складав 70%), молоку та молокопродуктах (58%), плодах, ягодах, винограду (майже 63%), рибі і рибопродуктах (рівень достатності – 73%).

Обсяг внутрішнього ринку продовольчих товарів у вартісному вигляді також можливо визначити за даними бюджетних обстежень домогосподарств населення. Згідно з інформацією, наведеною в [7], вартість усіх спожитих продуктів харчування в Україні у 2013 р. становила 403,4 млрд грн, з яких майже 14 млрд грн – вартість харчування поза домом. У 2013 р. лише 44,6% населення періодично дозволяли собі такий вид харчування. Структура споживчих витрат на харчування в Україні

Таблиця 3

Оцінка рівня достатності споживання продовольчих товарів в Україні

Продукція	Раціональна норма споживання, кг на рік*	1990 р.		2000 р.		2013 р.	
		Фактичне споживання	Рівень достатності, %	Фактичне споживання	Рівень достатності, %	Фактичне споживання	Рівень достатності, %
М'ясо і м'ясо-продукти	80	68,2	85,3	32,8	41,0	56,1	70,1
Молоко і молоко-продукти	380	373,2	98,2	199,1	52,4	220,9	58,1
Яйця (шт.)	290	272	93,8	166	57,2	309	106,6
Хліб і хлібопродукти	101	141	139,6	124,9	123,7	108,4	107,3
Картопля	124	131	105,6	135,4	109,2	135,4	109,2
Овочі та баштанні	161	102,5	63,7	101,7	63,2	163,3	101,4
Плоди, ягоди, виноград	90	47,4	52,7	29,3	32,6	56,3	62,6
Риба і рибопродукти	20	17,5	87,5	8,4	42,0	14,6	73,0
Цукор	38	50	131,6	36,8	96,8	37,1	97,6
Олія	13	11,6	89,2	9,4	72,3	13,3	102,3

Примітка: * – згідно з нормами Міністерства охорони здоров'я України.

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

впродовж 2010 – 2013 рр. залишалась відносно стабільною (табл. 4).

Найбільшу частку в зазначених витратах складали продукти тваринного походження (у 2010 – 2013 рр. від 43,7% до 47,2%), хоча, як зазначалося вище, у структурі калорійності споживання їх частка не перевищувала 30%.

Зміна обсягу сукупних витрат на споживання харчових продуктів обумовлена зростанням чи скороченням рівня споживання певних видів продовольства, інфляційними процесами та зменшенням чисельності населення в Україні, причому зазначені фактори мають різноспрямовані вектори розвитку, особливо в розрізі окремих груп товарів.

З метою оцінки можливостей продовольчого забезпечення населення України, задоволення виробничих потреб, визначення можливих обсягів експорту продукції здійснюються балансові розрахунки попиту і пропозиції основних видів продукції сільського господарства та продукції переробки (табл. 5).

Виходячи з прогнозованих обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, тенденцій у напрямках її використання за попередні роки, а також чисельності населення розробляються укрупнені розрахунки балансів зерна, картоплі, овоче-баштанних культур, плодів і винограду, м'яса, молока, яєць, цукру, олії та ін.

Ресурсна частина таких балансів, яка визначає пропозицію, формується головним чином за рахунок обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, зміни запасів на кінець року, обсягів імпорту в прогнозному періоді. Витратна частина балансів, тобто попит,

складається з виробничого споживання, фонду споживання, експорту, втрат, переробки на нехарчові цілі. Обсяги виробничого споживання основних видів продукції аграрного сектора визначаються виходячи з потреби у насінневих фондах, кормах, необхідності створення страхових резервів, а також задоволення інших виробничих потреб. Фонд споживання продукції харчування визначається з урахуванням прогнозованої чисельності постійного населення України та споживання на душу населення, рівень якого обґрунтовується на основі динаміки фактичних показників за останні роки та можливих прогресивних змін у структурі споживання продукції з метою наближення до раціональних норм.

На основі прогнозних обсягів виробництва продукції рослинництва і тваринництва та продуктів переробки, а також їх споживання в Україні в цілому та в розрізі областей здійснюються укрупнені балансові розрахунки за основними продуктами, які дають змогу оцінити рівень задоволення потреб в них кожної області. Такі балансові розрахунки дозволяють оцінити напрями використання наявних ресурсів, можливості задоволення виробничих і особистих потреб за рахунок власного виробництва, визначити обсяги продукції для продажу за різними каналами реалізації та закупівлі в інших областях для покриття дефіциту ресурсів продовольства [8].

Специфіка прогнозування ємності ринку як макроекономічного явища зумовлена необхідністю наявності достатньої інформації насамперед про орієнтири державної політики щодо регулювання економіки та його наслідків для загального соціально-економічного становища. Відсутність зазначеної інформації, брак досвіду формування прогнозів на макроекономічному рів-

Таблиця 4

Сукупні витрати на харчування та їх структура у домогосподарствах України

Продукція	Сукупні споживчі витрати, млн грн				Структура сукупних споживчих витрат, %			
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
М'ясо та м'ясопродукти	79746,3	85935,4	94838,5	98777,0	23,8	22,9	24,9	24,5
Молоко та молочні продукти	43537,6	49587,1	52491,1	56039,0	13,0	13,2	13,8	13,9
Яйця	7817,9	7987,1	9316,1	10173,2	2,3	2,1	2,4	2,5
Овочі	50610,7	54832,8	42263,9	50202,5	15,1	14,6	11,1	12,4
з них – картопля	17733,0	18929,9	10353,5	15081,7	5,3	5,0	2,7	3,7
Фрукти	19981,6	23562,8	25643,3	26089,3	6,0	6,3	6,7	6,5
Цукор*	26839,9	29592,9	27569,3	28399,0	8,0	7,9	7,2	7,0
Олія	10277,2	13365,5	13504,4	13413,0	3,1	3,6	3,5	3,3
Риба та рибні продукти	19257,3	20625,4	22792,0	24196,7	5,7	5,5	6,0	6,0
Хлібні продукти	42942,2	50142,7	50029,0	52156,1	12,8	13,4	13,1	12,9
Інші продукти харчування	6790,8	7819,5	8156,4	8585,9	2,0	2,1	2,1	2,1
Безалкогольні напої	16718,2	18842,1	20662,2	21378,1	5,0	5,0	5,4	5,3
Харчування поза домом	11013,8	12891,6	13192,6	13970,6	3,3	3,4	3,5	3,5
Усього сукупних витрат на харчування	335533,5	375185,1	380458,8	403380,3	100,0	100,0	100,0	100,0

Примітка: * – включаючи джем, мед, сироп, шоколад та кондитерські вироби.

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

Баланс продуктів харчування в домогосподарствах населення України у 2013 р., тис. т

Продукція	Надходження							Витрачено на споживання	Запаси на кінець року
	Запаси на початок року	Вироблено	Куплено у торгівельній мережі	Одержано в рахунок оплати праці та за оренду паїв	Куплено на ринках	Інші покупки та надходження	Усього надходжень		
М'ясо та м'ясопродукти	55,8	948,1	1172,6	8,6	311,1	371,4	2867,6	2550	56,7
Молоко та молокопродукти	32,6	8905,7	4659,6	4,6	859,5	1060,8	15522,8	10050	32,8
Яйця	164	7380,6	5311,1	23,6	2019,1	607,3	15505,7	14075,8	169,2
Картопля	14084,6	21599,2	355	3,2	1777,7	347,9	38167,6	6160,6	13476,7
Овочі та баштанні культури	3219,9	9444,4	1084	6,2	1365,9	223,9	15344,3	7430,5	3327,1
Плоди, ягоди та виноград	327,9	2042,3	1283,4	2,3	418,5	92,6	4167	2560,1	368,4
Хлібні продукти (у перерахунок на зерно)	7604,5	13392,3	3248,2	2619,4*	2314,5	1963,8	31142,7	6577,5	9022,2

Примітка: * – із цієї суми одержано за оренду паїв – 2425,6 тис. т.

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України.

ні істотно ускладнюють використання такого підходу на рівні окремих підприємств. Незважаючи на важливість евристичного підходу, що полягає у можливості його застосування для прогнозування ємності будь-якого ринку, особливо ринків принципово нових товарів, а також можливості отримання кваліфікованого висновку щодо ємності ринку з боку спеціалізованих організацій, водночас думки експертів мають суб'єктивний характер, пов'язаний з неоднозначністю розгляду одних і тих самих станів ринкової кон'юнктури різними експертами. Внаслідок наявності зазначених недоліків евристичного підходу пріоритетнішими при прогнозуванні ємності ринку є економіко-математичний і нормативний підходи, які засновані на більш точних і формалізованих, науково обгрунтованих методах прогнозування [6, 9].

ВИСНОВКИ

Для прийняття рішень щодо регулювання ринку в цілому, а також розробки стратегії підприємствами щодо здійснення комерційної діяльності на продовольчому ринку, необхідно регулярне одержання, обробка й аналіз інформації, тобто проведення ринкових досліджень. Основними результатами досліджень ринку стають прогнози розвитку продовольчого ринку, оцінка кон'юнктурних тенденцій, виявлення ключових факторів, які визначають стан ринку в даний момент. Особливо важливою є оцінка сили впливу конкретного фактора продовольчого ринку на загальні зміни. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Орленко Я. Ю. Формування продовольчого забезпечення України в контексті національної безпеки: теоретичні засади, методологічні підходи, механізми державного управ-

ління : монографія / Я. Ю. Орленко. – Донецьк : Юго-Восток, 2013. – 416 с.

2. Игнатова Е. М. Доходы населения – фактор увеличения спроса и производства продовольствия / Е. М. Игнатова // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Серія економічна. – 2001. – № 535. – С. 333 – 336.

3. Павленчик Н. Ф. Прогнозування обсягу пропозиції на ринку сільськогосподарської продукції в контексті процесу ціноутворення / Н. Ф. Павленчик // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 64 – 72. (С. 68).

4. Резнікова О. С. Стан та перспективи розвитку ринків продовольчих товарів : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / О. С. Резнікова ; Кримський держ. Агротехнологічний ун-т. – Сімферополь, 2005. – 23 с.

5. Запорожець Л. А. Методичні основи дослідження продовольчого ринку регіону / Л. А. Запорожець // Географія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : Вид-во Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 19. – С. 19 – 23.

6. Ємність внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства : монографія / О. М. Шпичак, Ю. О. Лупенко, В. М. Жук та ін. ; за ред. О. М. Шпичака. – К. : ННЦІАЕ, 2013. – 186 с.

7. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2013 році : статистичний збірник. Частина I. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 380 с.

8. Прогнозування і розробка програм : метод. посіб. / За ред. В. Ф. Беседіна. – К. : Наук. світ, 2000. – 468 с. – С. 344.

9. Прогнозування ємності та частки ринку товарів та послуг / В. Г. Борисов, О. О. Нехаєнко, О. В. Кірічек // Комунальне господарство міст. – Серія: Економічні науки. – 2008. – № 82. – С. 296 – 300.

Науковий керівник – Колесов О. С., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Вінницького національного аграрного університету

REFERENCES

Borysov, V. H., Nekhaienko, O. O., and Kirichek, O. V. "Prohnozuvannya iemkosti ta chastky rynku tovariv ta posluh" [Prediction capacity and market share of goods and services]. *Komunalne hospodarstvo mist. Seriia "Ekonomichni nauky"*, no. 82 (2008): 296-300.

Ignatova, E. M. "Dokhody naseleniya – faktor uvelicheniya sprosa i proizvodstva prodovolstviya" [Incomes of the population - a factor of increasing demand and food production]. *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina. Seriia ekonomichna*, no. 535 (2001): 333-336.

Orlenko, Ya. Yu. *Formuvannya prodovolchoho zabezpechennia Ukrainy v konteksti natsionalnoi bezpeky: teoretychni zasady, metodolohichni pidkhody, mekhanizmy derzhavnogo upravlinnia* [Formation of food security in the context of Ukraine's national security: theoretical concepts, methodological approaches, mechanisms of governance]. Donetsk: Yuhovostok, 2013.

Prohnozuvannya i rozrobka prohran [Forecasting and development programs]. Kyiv: Naukovyi svit, 2000.

Pavlenchuk, N. F. "Prohnozuvannya obsiahu propozyttsii na rynku silskohospodarskoi produktsii v konteksti protsesu tsinoutvorennia" [Forecasting the volume of supply on the market of agricultural products in the context of pricing]. *Ekonomika APK*, no. 4 (2012): 64-72.

Reznikova, O. S. "Stan ta perspektyvy rozvytku ryнкiv prodovolchyykh tovariv" [Status and prospects of the food market]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.07.02*, 2005.

Shpychak, O. M. et al. *Yemnist vnutrishnyoho spozhyvchoho rynku silskohospodarskoi produktsii ta prodovolstva* [The capacity of the domestic consumer market for agricultural products and foodstuffs]. Kyiv: NNTSIAE, 2013.

Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2013 rotsi [Costs and resources of households Ukraine in 2013]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2014.

Zaporozhets, L. A. "Metodychni osnovy doslidzhennia prodovolchoho rynku rehionu" [Methodological bases of research food market in the region]. *Heohrafiia i suchasnist*, no. 19 (2008): 19-23.

УДК 338.512

ПРОБЛЕМЫ ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ НА ПРОДУКЦИЮ КОКСОХИМИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

© 2015 ВАЩИЛИН С. В.

УДК 338.512

Ващилин С. В. Проблемы ценообразования на продукцию коксохимических предприятий

Целью статьи является изучение специфических особенностей многопродуктовых предприятий с комплексным характером производства, анализ существующего порядка определения себестоимости отдельных продуктов и разработка практических рекомендаций по повышению обоснованности такой составляющей цены продукции, как ее производственная себестоимость. В качестве объекта исследования выбраны коксохимические предприятия, которым свойственны широкий ассортимент и комплексность производства. На основе методов сравнительного, структурного и логического анализа действующего подхода к определению производственной себестоимости разработаны практические рекомендации по повышению точности ее расчета, что необходимо для повышения обоснованности устанавливаемых предприятием цен. Применение разработанного подхода позволит избежать случаев установления цен, которые не покрывают производственных затрат, определяемых на основе условных оценок попутных продуктов. Предлагаемый подход к расчету производственной себестоимости отдельных продуктов может быть использован на предприятиях с комплексным характером производства, широким ассортиментом выпускаемой продукции и многочисленными прямыми и обратными материальными потоками (предприятия нефтеперерабатывающей, металлургической, химической и других отраслей промышленности).

Ключевые слова: ценообразование, производственная себестоимость, калькулирование, коксохимическое производство.

Рис.: 2. **Табл.:** 3. **Формул.:** 2. **Библ.:** 10.

Ващилин Станислав Викторович – финансовый директор ПАО «Запорожжкокс» (ул. Диагональная, 4, Запорожье, 69600, Украина)
E-mail: Stanislav.Vashchilin@zaporozhcoke.com

УДК 338.512

UDC 338.512

Ващилин С. В. Проблеми ціноутворення на продукцію коксохімічних підприємств

Vashchilin S. V. Issues of Pricing for Products of Coke and By-Product Enterprises

Метою статті є вивчення специфічних особливостей багатопродуктових підприємств з комплексним характером виробництва, аналіз чинного порядку визначення собівартості окремих продуктів і розробка практичних рекомендацій з підвищення обґрунтованості такої складової ціни продукції, як її виробнича собівартість. Об'єктом дослідження обрано коксохімічні підприємства, яким властиві широкий асортимент та комплексність виробництва. На підставі методів порівняльного, структурного та логічного аналізу чинного підходу до визначення виробничої собівартості розроблено практичні рекомендації з підвищення точності її розрахунку, що необхідно для підвищення обґрунтованості цін, які встановлюються підприємством. Застосування запропонованого підходу дозволить запобігти випадків застосування цін, які не покривають виробничих витрат, що визначаються на підставі умовних оцінок попутних продуктів. Підхід, що пропонується для розрахунку виробничої собівартості окремих продуктів, може бути застосовано на підприємствах з комплексним характером виробництва, широким асортиментом продукції, що виробляється, і численними прямими і зворотними матеріальними потоками (підприємства нафтопереробної, металургійної, хімічної та інших галузей промисловості).

The article is aimed to study the specific features of multi-production enterprises with integrated nature of production, analyze the existing order of determining the cost of separate products and elaborate practical recommendations to enhance the relevance of such component of the product price as its production cost. As object of study were chosen coke and by-product enterprises, which show a wide range and complexity of production. Based on the methods of comparative, structural and logical analysis of the currently effective approach to defining the production cost, practical recommendations to improve the accuracy of its calculation have been elaborated to enhance the relevance of the prices determined by enterprise. Application of the elaborated approach will help to avoid establishing prices that do not cover production costs, are determined on the basis of imputation of associated products. The proposed approach to the calculation of production cost of individual products can be used in the enterprises with cross-cutting nature of production, wide range of manufactured products and the numerous direct and indirect material flows (enterprises of oil-refining, metallurgical, chemical and other industries).

Ключові слова: ціноутворення, виробнича собівартість, калькулювання, коксохімічне виробництво.

Key words: pricing, production cost, calculation, coke and by-product process.

Рис.: 2. **Табл.:** 3. **Формул.:** 2. **Бібл.:** 10.

Рис.: 2. **Табл.:** 3. **Formulae:** 2. **Bibl.:** 10.

Ващилин Станіслав Вікторович – фінансовий директор ПАТ «Запоріжжкокс» (вул. Діагональна, 4, Запоріжжя, 69600, Україна)
E-mail: Stanislav.Vashchilin@zaporozhcoke.com

Vashchilin Stanislav V. – Financial Director of the PJSC «Zaporozhkoks» (vul. Diagonalna, 4, Zaporizhzhya, 69600, Ukraine)
E-mail: Stanislav.Vashchilin@zaporozhcoke.com